

מקץ

זיינען ניט געווען נזהר אין דער מדת חסידות¹² (אדער, אז פאר מ'ט איז דאס ניט געווען אסור¹³, און די רא"י פון יוסף איז בלויז אן אסמכתא¹⁴).

(ב) די וואס זיינען „חשוכים בנינים“ — מ'האט נאך ניט מקיים געווען מצות פרי' ורבי' (ווי (יצחק ו) לוי¹⁵ אין יענעם

א. אויפן פסוק, וליוסף יולד שני בנים בטרם תבוא שנת הרעב זאגט רש"י בפירושו (פון גמרא¹⁶) „מכאן שאסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון“.

פרעגט תוס' יוכבד איז דאך גע- בארן געווארן „בין החומות“ (ווען יעקב ובניו זיינען אנגעקומען קיין מצרים), וואס „אותו העת עת רעב היי“¹⁷, ווי אזוי קען מען זאגן, אז לוי (אבי יוכבד) האט עובר געווען אויף אן איסור חי'?

עד'ן פרעגט מען פון דעם וואס שטייט „ורא ג' יצחק מצחק“ — „שראהו משמש מטתו“ — עס איז דאך דאן געווען א „רעב בארץ“?

מפרשים זיינען מאריך אין דעם¹⁸, און פארענטפערן די שאלות הנ"ל בכמה אופנים, ומהם:

(א) דאס איז ניט קיין איסור ממש, נאך בלויז א מדת חסידות¹⁹ און יצחק ולוי

(12) וכבר הקשו ע"ז דאטו יצחק ולוי לא היו נזהרים במדת חסידות (צידה לדרך ואוה"ח כאן). וכן, איך סתם בש"ס דאטורי (גבורות ארי תענית שם. צידה לדרך כאן. ועוד). וראה הערה הבאה.

(13) ב"י לטאור"ח שם. ועד'ן ברע"כ (בתי הא'). יפה תואר לב"ר שם. ס"ז אור"ח שם (ובאמרי שפר (הועתק בצידה לדרך ובאר יצחק לרש"י כאן). שגם כוונת התוס' היא כבב"י, ע"ש.

וצ"ע, שהרי קי"ל דקימו האבות כל התורה עד שלא ניתנה אפילו מצות דרבנן, כמו שהקשה בחדאג' מהרש"א תענית שם (וראה שד"ח כללים מע' האל"ף אות קפו בסופו. וראה גם דרישה לטאור"ח שם. צידה לדרך ומשכיל לדוד כאן).

(14) ב"י שם. וראה (באור"ח רע"כ שם. ס"ז אור"ח שם. ועוד).

(15) תענית שם (ושם: חסוכי).

(16) כן תי' ברבותינו בעה"ת, רע"ב, רא"ם, גור"א ועוד עה"פ. ובכמה מפרשים (ראה מהרש"א (בחדושי הלכות ואגדות) תענית שם. צידה לדרך כאן. ב"ח לטאור"ח שם), שזוהי גם כוונת התוס' הנ"ל דהוי רק מדת חסידות ליוסף, כי יוסף לא היתה לו בת. (ראה הערה 21) ולא קיים עדיין פור'.

(17) רש"י תענית שם, וכן נקטו רוב המפרשים. רמב"ם הל' תעניות פ"ג הל' (ובס"ז אור"ח שם (וראה מאיר, רש"י לרי"ף ועוד תענית שם. רמ"א אור"ח שם וס"ר רמ"א ס"ב), דקאי על מי שהולך עירי דוקא, ע"ש.

(18) שלא היתה לו בת (ראה מפרשים שבהערה 16).

(*) אבל ראה שד"ח כללי הפוסקים סימן סז אות יב, ושי"ב.

(1) פרשתנו מא, נ.

(2) תענית יא, א.

(3) תענית שם ד"ה אסור.

(4) סוטה יב, א. ב"ב קכ, רע"א. קכג, ריש ע"ב.

(5) ובכ"מ. הובא בפרש"י עה"ת (צו"ן לקמן הערה 28).

(6) שהרי יעקב ירד מצרימה שנתיים אחרי התחלת הרעב (ראה יגש מה, ו ואילך. רש"י שם מז, ט).

(7) רא"ם, גור"א ועוד (פרשתנו עה"פ).

(8) תולדות כו, ח.

(9) רש"י שם. וראה ב"ר עה"פ (פס"ד, ה).

(10) תולדות כו, א. וראה לקמן סעיף ב והערה 27.

(11) ראה מפרשים: לשים תענית שם; לרש"י

פרשתנו עה"פ; לב"ר פלא, יב. נ"כ הטור וש"ע

אור"ח סריס תקעז. ועוד.

(12) תוס' תענית שם.

[וואָרום די שאלות הנ"ל שטעלן זיך
(אויך) אין לימוד ע"ד הפשט: אויף
רש"י אבימלך גר"י איז רש"י מפרש
שראהו משמש מטתו, און רש"י זאגט
בפירוש אז דעמאלט איז געווען (ניט)
נאָר אַ „רעב באַרץ, נאָר אַ „שנת
רעבון²⁷; ועד"ו ברענגט רש"י אַראָפּ
בפירוש עה"ת²⁸ אז יוכבד, גולדה בין
החומות²⁹, וואָס דאָס איז געווען אין די
שנות הרעב כמפורש בתורה³⁰].

און מ'קען ניט זאָגן אז רש"י פאַר-
לאַזט זיך אויף איינעם פון די תירוצים
הנ"ל — וואָרום נוסף אויף די פאַר-
שידענע שוועריקייטן וואָס זיינען דאָ אין
יעדן פון די תירוצים (שאין כאַן המקום
להאריך בהו"ו), איז די זעלבע שאלה אין
זיי אַלע: — זיי זיינען כולל (אפילו) ניט
נרמז אין פירוש רש"י,

[ווי גערעדט כמה פעמים, האָט רש"י
געשריבן זיין פירוש על התורה אין אַ

זמן], אָדער³¹, בליל טבילה³², איז ביי
זיי ניטאָ דער איסור³³.

ג) דער איסור איז נאָר ווען „ישראל
שרויין בצער³⁴, און דערפאַר איז עס
ניט געווען קיין איסור ביי (יצחק³⁵ און)
לוי³⁶ היות אז יעקב ובניו זיינען ניט גע-
ווען שרויין בצער ווייל זיי האָבן דאָן
געהאַט תבואה³⁷; און דאָס וואָס יוסף
האַט זיך אָפּגעהאַלטן, איז ווייל ער האָט
ניט געוואוסט אז זיי האָבן תבואה און
האַט געמיינט אז זיי זיינען שרויין
בצער³⁸.

ב. לפ"ז שטעלט זיך אַ תמי' גדולה
בפירוש רש"י: פאַרוואָס באַוואַרנט ער
ניט די קושיות הנ"ל פון יצחק און לוי?

19) של"ה שער האותיות (קג, ב), הובא במג"א
סתקע"ד שם (אלא שהקשה ע"ז (וראה גם נחלת
יעקב לרא"ם כאן), ע"ש). דרישה לטאורח שם.
משכיל לדוד כאן.

20) כפסק הב"י או"ח שם (ומפרש כן בירושלמי
תענית פ"א ה"ז בסופה).

21) ובכ"י שם (ועוד) הקשה ע"ז, שהרי גם יוסף
הי' חשוכי בנים, שהרי לא היתה לו בת, וכבר
האריכו המפרשים בזה. — כעיון יעקב (לע"י תענית
שם) הוכיח שהיתה לו בת ממחזיל (ב"ר פצ"ג, ח.
הובא ברש"י ויגש מד, יט). בתך באנו ליקח' (וראה
כלי חמדה ריש פרשתנו). אבל בפשטות י"ל כמ"ש
החידאי (פתח עינים תענית שם) דאורחא דלישנא
נקט.

22) לשון הר"ן תענית שם (וראה המשך הגמרא
תענית שם. לקמן בפנים סעיף ח).

23) כמ"ש בנחלת יעקב פרשתנו כאן.

24) ר"ן שם. וראה גם חזקוני, צידה לדרך, באר
מים חיים (לאחי המהר"ל), דבק טוב (בהגהה), נחלת
יעקב, אוה"ח ועוד כאן. וראה חכמת שלמה לשרע
אורח שם עוד תירוצים.

25) תענית י, ב. הובא בפרש"י פרשתנו מב, א.
ומש"י (לקמן מג, ב וברש"י). כלל לאכול גוי' —
הי' הי' לכאורה באמצע שנה ה"ב להרעב (שהרי
תיכף לאחר ירידתם למצרים לשבור אוכל, ירד
יעקב מצרימה). ולהעיר מפרשתנו מג, יא.

26) וראה באר"י בבאר מים חיים דבק טוב שם.

27) תולדות שם, יב. — ומפרשי שם מוכח דלא
כבראים (תולדות שם, ח. פרשתנו כאן) דבמקום
יצחק לא הי' הרעב, וכמו שהקשה עליו בנחלת יעקב
(תולדות שם), ט"ז או"ח שם. מלאכת הקודש לפירוש
רש"י (ליורנו תקס"ג) כאן.

בחדא"ג מהרש"א תענית שם, דמ"ש, וירא גר'
מצחק' הי' לאחר הרעב, כדיוק לשון הכתוב. כי
ארכו לו שם המים', ולפ"ז מש"י אח"כ. ויורע גר'
בשנה ההיא גר' (כפרש"י שם) הי' לפניו, אלא
שסמכו הכתוב לרגל האיש גר' (ראה מלאכת
הקודש כאן).

אבל בפשטות משמע, דמש"י, ויורע גר' הי'
לאחרי. ויצא אבימלך את כל העם גר'.
28) ויגש מו, טו, שם, כו. ועד"ו ברש"י במדבר ג,
טו. פינחס כו, גט.

29) להעיר גם מרש"י פינחס שם, כד (מיסודו
של ר"ח הדרשן). שירדה אמן למצרים כשהיתה
מעוברת כ"י (אבל רש"י חולק עליו).

30) ראה הערה 5.

31) וכבר האריכו במפרשים בכ"כ קושיות.

וראה לעיל הערות 12, 13, 21.

התיבה אתה ובניך ואשתך ונשי בניך אתך, פון וועלכן מ'לערנט אפ אז בכניסתו לתיבה נאסרה לו תשמיש המטה; וואס דאס איז לכאורה דער זעלבער איסור ווי „בשני רעבוין“ — אז איז א זמן וואס די וועלט איז שרוי בצער³⁷ איז מען אסור בתשמיש המטה.

איז תמוה ביותר: רש"י עצמו אין זיין פירוש על התורה³⁸ זאגט אז נח איז גע-ווען אסור לשמש מטתו „בכניסתו לתיבה“, מפני שהעולם שרוי בצער³⁹;

היינט ווי זאגט רש"י „מכאן שאסור כו“, אז דאס לערנט מען ארויס דוקא „מכאן“, בשעת אז מען קען דאס אפ-לערנען פונעם פסוק פריער ביי נח⁴⁰?

ד. דער ביאור בזה, והיא הנותנת: מיטן צולייגן (ללשון הגמרא) דעם ווארט „מכאן“ מאכט רש"י קלאר אז דא איז (ע"ד הפשט) נ"ט דער זעלבער איסור ווי ביי נח⁴¹, ווייל דא איז כלל ניטא יענער טעם, העולם שרוי בצער⁴²;

(37) להעיר גם מהלימוד בירושלמי וביר שם בשעת שאת רואה חסרון בא בעולם עשה אשתך גלמודה (ראה קרבן העדה שם). וראה לקמן הערה 51.

(38) כדלקמן מפירוש רש"י (גבי נח). וראה משכיל לדוד כאן. ולהעיר גם מרמ"א אריה טר"מ סי"ב ד, ה"ה כשאר צרות שהם כרעבוין (וראה עור מקודש לשר"ע אה"ע סכ"ה סי'. מלאכת הקודש לפר"שי כאן).

(39) נח שם. ועד"ז ברש"י שם ז, ז (וכבר שקר"ט במפרשים למה הוצרך רש"י לכפול הפירוש, ומוסיף הטעם בפעם הב' דוקא. ואכ"מ). וראה גם רש"י שם ח, טז"ח.

(40) שם ז, ז.

(41) ולהעיר שמלשון רש"י „מכאן שאסור כו בשני רעבוין משמע, שהוא גדר חדש (ולא ענין שרוי בצער“.

סגנון, אז אויך א „בן חמש למקרא“ זאל קענען פארשטיין כוונת רש"י פון זיינע (געציילטע) ווערטער, ניט דארפנדיק זוכן קיין הוספת ביאור ע"ז.

פון דעם וואס רש"י זאגט דא סתם — אז קיינע חילוקים ותנאים: „אסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבוין, איז מוכח, אז (א) דאס איז אן איסור, כפשוטו³²; (ב) דער איסור איז פאר אלעמען אן אונטערשייד — אויך פאר יוסף (פאר מ"ת) און פאר „חשוכי בנים“³³ (ובליל טבילה); (ג) ס'איז ניט פארבונדן דוקא מיט דעם צער פון אידן, נאר אויב ס'איז נאר א מצב פון „שני רעבוין“ בעולם איז עס אסור.

ג. נאך א תמ"א אין פירוש רש"י זה:

רש"י זאגט „מכאן שאסור לאדם כו“ — אז דעם איסור לערנט מען אפ פון דעם פסוק. פון הדגשת רש"י „מכאן“ איז מובן, אז רש"י וויל שולל זיין א צווייטן ארט פון וואנעט מ'זאלט לכאורה גע-קענט אפלערנען דעם איסור — בא-ווארנט רש"י אז דער לימוד איז מכאן דוקא.

געפינט מען טאקע אין ירושלמי³⁴ ומדרש³⁵, אז צוזאמען מיטן לימוד הנ"ל פון יוסף, ווערט אראפגעבראכט דער פסוק וואס שטייט ביי נח³⁶, ובאת אל

(32) ראה גם לעיל הערה 12. ופשיטא שאין לתרגם בפרשי עה"ת עפ"מ"ש בשד"ח שצוין בשוה"ג להערה הנ"ל.

(33) וכפשטות הכתוב, דוליוסף יולד גר בטרם תבוא שנת הרעב — הא אם היו באים שנות הרעב לא היו נולדים אפרים ומנשה, אף שאז הי' יוסף חשוך בנים, כדיוק המפרשים.

(34) תענית שם.

(35) ב"ר פליא, יב. פליד, ז; וראה גם המצוין לקמן הערה 51.

(36) נח ו, יח.

פסוק (ער איז אפילו נישט מציין אז דער פירוש איז פון גמרא); האט ער נישט גע- דארפט משנה זיין, נאר זאגן „אסור כו' בשנת הרעב“, ווי דער לשון הפסוק וועלכן ער איז מפרש „בטרם תבוא שנת הרעב“?

ובפרט אז עס איז דא א חילוק בפשטות: „שנת הרעב“ מיינט אז דעם יאר איז דא א רעב; משאכ „שני רעבון“ — לשון רבים — ווייזט, אז דאס איז א מצב וואס ציט זיך א משך זמן.

עס איז נישט נאר א חילוק אין אורח הזמן (צי דער רעב דויערט בלויז איין יאר, אדער מערער), נאר מקום לומר אז ס'איז א חילוק אין איכות; ווען א זאך פאסירט איין מאל (יאר) קען זיין אז דאס איז נאר א פארבייגייענדיקע פאסירונג; משאכ ווען דאס חזרט זיך איבער מערערע מאל (און מען זאגט אז דאס איז שני רעבון) — איז עס א תקופה פון רעב, נישט קיין צופעליקער ענין, נאר א דבר של „חזקה“.

[ע"ד ווי רש"י האט שוין מפרש גע- ווען, אז יהודה האט מורא געהאט „פן ימות גם הוא (שלה) כאחיו“, ווייל „מוחזקת היא זו שימותו אנשי“].

ועד"ז בנדר"ד: אויב ס'איז נאר א „שנת הרעב“ — איין יאר איז א חידוש, עס האט נישט געוואקסן קיין תבואה — איז אין לך אלא חידוש, דאס איז א דבר ארעי ומחודש לשעתו, דורך צו-

„העולם שריו בצער“ (ביים מבול) מיינט די וועלט בכלל. ואדברא — נישט מענטשן. חיות וכו' — אויף וועלכע מען קען נישט זאגן אז זיי זיינען דאמאלס גע- ווען „שריו בצער“ — זיי זיינען אלע נישט במציאות, כמשנ' וימח את כל היקום יי.

אויב מען זאל מפרש זיין אז דאס מיינט מען די פון „עולם“ וועלכע זיי- נען ניצול געווארן בתיבה (וואס דער זיין דארטן איז אן אופן פון „שריו בצער“) — זיינען דאך נח ובניו ונשיהם בכללם, אויך „שריו בצער“

און נישט ווי דער איסור הנלמד — אז א צאל (רוב) מענטשן זיינען בצער איז אנדערע דארפן זיך אויך משתתף זיין אין זייער צער;.

ובמילא קען מען פון דעם נישט אפ- לערנען אז ביי „שני רעבון“ איז דא אן איסור אויף די וואס ליידן נישט פון קיין רעב" — ווי בנדר"ד ביי יוסף, וואס אים" האט נישט אויסגעפעלט קיין תבואה“.

ה. והביאור בהקדים דיוק לשון רש"י „(אסור לאדם לשמש מטתו) בשני רעבון“ — דלכאורה: אמת טאקע אז דאס איז דער לשון הגמרא, אבער רש"י איז דאך דא אויסן צו אפטייטשן דעם

41) נח ז, כג.

42) ע"ד תי' הג' שהובא לעיל סוף סעיף א.

43) ראה ע"ז מלאכת הקודש לפירוש רש"י כאן.

44) משאכ בכל מצרים שהוצרכו לקנות תבואה אצל יוסף (פרשתנו מא, נה וברש"י. ויש מו, יג (וברש"י) ואילך). ולהעיר מהשקו"ט ע"ד ההלכה (הובאה בשערי תשובה לשו"ע או"ח סו"ס תקעד) כאשר המזונות עולה ביוקר גדול האם נק' רעבון. 45) ולכן גם יצחק ולוי לא נאסרו מטעם „שהעולם שריו בצער“ — כי היתה להם תבואה (כניל סוף סעיף א ובהגמון בהערות 23, 25).

46) וישב לה, יא. וראה גם לקריש ח"ה (ע' 216 ואילך) שזוהי הטעם להדגשת הכתוב (פרשתנו מב, ד) „ואת בנימין אחי יוסף לא שלח גו' פן יקראנו אסור“ — דמכיון שכבר קרה אסור עם אחיו בדרך, לכן חשש שגם עמו יקראנו אסור בדרך. ע"ש באור. 47) עפ"ז תוכן ירידת אברהם למצרים — אע"פ שנצטוו ד"שם (בארץ כנען) אע"פ לגוי גדול" (רש"י ר"פ לך).

ואדרבה: וויבאלד אז ס'איז דא דער ציווי פון „פרו ורבו“⁵², איז כל זמן עס איז נישט ברור אז עס איז א מצב פון „שני רעבון“, איז על דרך הפשט מובן אז מען טאג זיך נישט מונע זיין פון פיר, אסור מבטל זיין א מ״ע צוליב א ספק אז אפשר זיינען דאס „שני רעבון“.

ועפ״ז ווערט ממילא פארענטפערט די שאלה הנ״ל פון יצחק און לוי — ביי יצחק׳ן איז געווען (כדיוק לשון רש״י) נאָר א „שנת רעבון“ (נישט „שני רעבון“); ועד״ז ביי לוי, איז דאס געווען ביים אָנ־הויב (ג' חדשים) פון צווייטן יאָר פון רעב (וואָרום יוכבד איז געבאָרן גע־וואָרן ביים סוף פון צווייטן יאָר פון רעב) — נאָך איידער ס'איז געווען די חזקה⁵³ פון „שני רעבון“.

משא״כ יוסף האָט דאָך געוואוסט וברור אז דער רעב איז א הנהגה מי־חדת, אז עס קומען אָן „שבע שני רעב“ — ווי דערציילט פריער ובארוכה אין דער פרשה אז יוסף האָט פותר געווען, „את אשר אלקים עושה . . יהיו שבע שני רעב“⁵⁴ — דערפאַר איז ביי אים גע־ווען דער איסור באַלד פון ערשטן טאָג אָן⁵⁵.

פעליגע סיבות פון דעם יאָר וואָס האָבן גורם געווען אז די תבואה זאָל נישט וואַקסן: אָבער בשעת דאָס איז „שני רעבון“, איז דאָס א באַווייז אויף א המשך, א גאַנצע תקופה, א הנהגה מיוחדת, דער אויבערשטער ברענגט א תקופה פון „רעב“ בעולם⁵⁶.

און דאָס איז דער טעם בפשוטו של מקרא — פון דעם איסור לשמש מטתו בשני רעבון פאַר דעם וועלכער איז נישט ברעב (ובמילא — נישט שרוי בצער) — ווייל אין א זמן פון „שני רעבון“, ווען די הנהגה מלמעלה איז נישט אין אן אופן פון „כל ימי הארץ זרע וקציר גו' לא ישובותי“⁵⁷, נאָר היפך ישובו של עולם, האָט נישט קיין אַרט צו זיך עוסק זיין אין פרו ורבו ומלאו את הארץ⁵⁸ — ישובו של עולם⁵⁹.

ו. וויבאלד אז דער איסור איז מצד דעם וואָס עס איז א מצב פון „שני רעבון“ — א „חזקה“, וואָס באַווייזט אויף א הנהגה מיוחדת — איז פאַר־שטאַנדיק, אז כל זמן ס'איז נישטאָ קיין חזקה, איז נישטאָ דער איסור;

(48) להעיר גם מהעמק שאלה לשאלות פ' ויגש (שאלתא לב אות ד) החילוק דשני בצורת ושני רעבון.

(49) נח ח, כב.

(50) בראשית א, כח.

(51) ראה תנחומא נח (יא) ועד״ז תנחומא באבער (יז) — בנוגע לנח יוסף — „שלא יהא הקביה עוסק בחורבן העולם והוא בונה, ובמ״כ לביר פליא שם, הביא טעם זה בשם הרקאנטי.“

אבל אינו מוכרח כלל בפשוטו של מקרא, ובמילא לא לפרש״י — שהרי המבול ה' עונש לדור המבול שהשחית דרכו — ואיך אדרבא צ״ל הטבת דרך על הארץ כר. ועכצ״ל שהטעם שנאסרו בעת המבול הוא (לא מפני טעם זה, כ״א) „מפני שהעולם שרוי בצער“ (כנ״ל בפנים סעיף ג). ועיין רש״י בראשית ד, כד־כה.

(52) בראשית א, כח (וברש״י „מצווה כר״). נח ט,

ז וברש״י.

(53) להעיר מלקו״ש שם (ע' 220 ואילך) אימתי הוי חזקה ב' פעמים או ג' פעמים. ע״ש. — [ו״ל דכאן תלוי בשנים דוקא (ולא — בכל זריעה בפ״ע, ולהעיר מב״ב רפ״ג במשנה (בשדה אילן כו״). שם כח, ב) — כי החזקה מורה שהוא זמן של רעב (כבפנים בארוכה); וכמובן ג״כ מלשון רש״י אצל יצחק, שה״ שנה קשה״ מכיון שה״. שנת רעבון].

(54) פרשתנו מא, כה ואילך.

(55) ואולי יש לומר שזוהי הכוונה בתי המפרשים (מושב זקנים עה״ת ועוד. וראה טור הארוך וגריא כאן) דרך יוסף נאסר מפני שה״ יודע כמה זמן יהי

ובפרט אז אפילו בנוגע אַ חלום פון אַ אידן איז דאָ דער כלל (ווי רש"י האָט שוין געבראַכט בפירושו עה"ת⁵⁸): „אין חלום בלא דברים בטלים" — קען דאָר זיין, אַז אפילו אויב כללות החלום איז אמת, איז אָבער דער פרט אַז עס גייען זיין „שבע שני רעב" („שני רעבון") פון די „דברים בטלים" שבו.

ח. עפ"ז וועט מען אייך פאַרשטיין דעם דיוק הלשון אין טור"י ושו"ע⁵⁹ — וואָס זיי זיינען משנה פון לשון הש"ס („בשני רעבון") און זאָגן „בשנת רעבון":

אין גמרא, גלייך פאַר דעם מאמר „אסור לאדם כו", ברענגט זיך וועגן דעם שכר פון „המרעב עצמו בשני רעבון", וואָס דאָס איז (ווי רש"י טייטשט דאָרט) „בשכר שמצער עצמו, כש־ישראל בצער"; ועד"ז גלייך נאָך דעם מאמר „אסור לאדם כו", ברענגט זיך דער מאמר „בזמן שישראל שרויין בצער ופירש אחד מהן כו". וואָס פון דעם איז מוכח, אַז ע"ד ההלכה איז דער טעם האיסור (ניט ווי ע"ד הפשט, כנ"ל, נאָר) צוליב דעם וואָס „ישראל שרויין בצער"⁶¹.

ובמילא קען מען ניט זאָגן אַז דער איסור איז שייך נאָר „בשני רעבון" — ווייל אויך אין אַ „שנת רעבון" זיינען דאָך „ישראל שרויין בצער".

און „מכאן" לערנט מען אַפ, אַז אין יעדן פאַל וואָס מזוייט בוודאות אַז דאָס זיינען „שני רעבון" (עס איז שוין גע- וואָרן אַ חזקה), איז „אסור לאדם לשמש מטתו".

ז. לכאורה קען מען פרעגן: זיכער איז שוין דאָן נתפרסם געוואָרן יוסף'ס פתרון פון חלום פרעה, אַז עס וועלן זיין „שבע שני רעב", ובפרט אַז מ'האָט דאָך אויך געזען ווי דאָס ווערט נתקיים בפועל — היינט ווי האָט לוי ניט חושש געווען פאַרן איסור?

איז דער תירוץ בפשטות: לוי האָט דאָן ניט געוואוסט אַז דער פותר החלום איז יוסף⁶², ואדרבא — מען האָט גע- וואוסט אַז עס איז אַ נער, אַז עבד⁶³, מען האָט געוואוסט אַז די חרטומי פרעה, די שטענדיקע פותרי חלומות פון מלך מצרים האָבן דאָס ניט געזאָגט וכו' — טאָר ער זיך ניט פאַרלאָזן אויף חלום פרעה און אויפן פתרון פון אַ נער עבד און מבטל זיין דעם ציווי השם פון „פרו ורבו".

הרעב, משא"כ לוי שלא הי' יודע לא נאסר לו — דלפי פשוט דבריהם תמוהין (כמו שהקשה החיד"א (פתח עינים תענית שם. פני דוד פרשתנו אות ד) בשם נמוקי רבינו ישעי' לחומש), דא"כ כל אדם יהי' מותר לשמש בשני רעבון שהרי אינו יודע כמה שנים יהי' הרעב.

56) כפשטות הכתובים. וראה ר"ן ומפרשים שצויינו בהערה 24.

57) ובפרט ע"פ פרש"י שם (מקץ מא, יב).

58) וישב לו, י"ד.

59) אריה סתקע"ד. ועד"ז שם סר"מ. אה"ע סכ"ה.

60) אריה סתקע"ד שם (אף שבאריה סר"מ ס"ב, שר"ע אה"ע סכ"ה סי, וכן ברמב"ם הל' תעניות פ"ג ה"ח — הוא כלשון הש"ס).

61) כמ"ש בר"ן ומפרשים הנ"ל הערה 24. ולהעיר מתורת כאן.

62) ברבותינו בעה"ת כאן הביא בשם ר' יהודה חסיד, דרך כגון נביא ששמע מפי הקב"ה שעתיד להיות רעב כמו יוסף אסור כו'. דדבריו תמוהין (כמו שהקשה בפחח עינים תענית שם) שהרי מפורש „אסור לאדם כו".

וע"פ המבואר בפנים יש לתרץ, כי כוונתו רק קודם שעברו (החזקה) דשני רעבון.

לפשוטו⁶⁴, איז פארבונדן מיט „ינה של תורה“⁶⁵, חלק הסוד שבתורה

— ווי מ'האט שוין גערעדט אמאל בארוכה⁶⁶ אז כשם ווי אין די ד' עולמות איז עולם האצילות שייך צו עולם העשי' דוקא⁶⁷, אזוי איז אויך דער חלק הסוד שבתורה (וואס איז כנגד עולם האצילות) פארבונדן דוקא מיטן חלק הפשט⁶⁸ (עולם העשי') —

אין זהר פון היינטיקער סדרה⁶⁹ איז מבואר, אז ימי הרעב זיינען „ימי הרעה“ און דערפאר איז יוסף „סתים מבועי“ בשנת הרעב“ (ווייל די קינדער וואס ווערן געבארן פון דעם וואס „אפתח מבועי“ בהווא זמנא“, ווערן אנגערופן „בנים זרים“⁷⁰): און דערנאך פירט אויס דער זהר, אז יוסף האט באוואונט נאך מער — „דלא מיהב בניו לסטרא מסאבא“, וואס דאס מיינט — ווי דער טאטע איז מבאר אין זיינע הערות אויף זהר⁷¹ — אז ער האט אויך באוואונט „שהחולדה לא תהי“ בשנת הרעב (אפילו ווען „הילדים הם מהטיפות שקודם שנת הרעב לגמרי“) שאם . . . הולדתם תהי בשנת הרעב הרי נולדו בדוכתא מסאבא עכ"פ.

וואס דאס איז מתאים מיטן ביאור הנ"ל אין פירוש רש"י, אז דער טעם איז (ניט ווייל „ישראל שרויין בצער“, נאר)

ט. לויט דעם ביאור הנ"ל אין פרש"י, וועט אויך מוסבר ווערן נאך א דיוק אין דעם ענין:

אין פסוק שטייט „וליוסף יולד שני בנים בטרם תבוא שנת הרעב“, וואס פון דעם וואס דער פסוק רעדט וועגן לידה איז מובן, אז ניט נאר אין די שני רעבון גופא איז דער איסור לשמש כו', נאר אויך מיט ט' חדשים פריער, באופן אז די חולדה זאל ניט זיין אין די שני רעבון — ולכאורה, לשון חז"ל איז דאך „לשמש מטתו בשני רעבון“⁶²?

ע"פ הנ"ל איז עס מובן: וויבאלד אז דער טעם איז (ניט ווייל „ישראל שרויין בצער“, וואס דעמאלט האט אן ארט צו זיין אפגעהיט נאר אין די שני רעבון גופא (ווען ס'איז דא דער צער) פון צו טאן א פעולה הפכית⁶³ — נאר) מצד דעם זמן, וואס דעמאלט הערשט די הנהגה פון היפך ישובו של עולם, דער-פאר איז ניט מתאים אז אין דעם זמן זאלן געבוירן ווערן קינדער (ישובו של עולם בפועל).

[אבער דאס איז נאר שייך ביי יוסף'ן, וואס ער האט געוואוסט פאראויס ברור אז עס קומען אן „שני רעבון“: משא"כ דער לימוד „מכאן פאר אלעמען צו מבטל זיין די מצות פון עונתה לא תגרע, פון פויר (וואס זיי זיינען ניט שייך צו וויסן ברור אז דאס זיינען „שני רעבון“), איז ביי זיי דער איסור נאר „לשמש מטתו (בשני רעבון)“].

י"ד. דא זעט מען ווי פירוש רש"י על התורה, וואס „לא באתי אלא

64 רש"י בראשית ג, ח. ובכ"מ.

65 היום יום ע' כד.

66 לקושי ח"ה ע' 1 הערה 3. שם ע' 279.

67 ראה לקוית בלק סט, סע"ג.

68 ראה גם לקוית ויקרא ה, ד.

69 רד, א.

70 ראה גם י"מ שהובא בריטביא (ויעד) תענית שם. גוי"א כאן (ובלבוש האורה הקשה עליו, ע"ש).

71 לקוטי לוי"צ לזהר ח"א ע' קפד"ה. וראה גם לקולוי"צ לזח"ב ע' מח.

62 כמו שהעיר גם כיפה תואר (השלם) לב"ר שם.

63 להעיר מדברי דוד (להט"ז) כאן, דרך תשמיש שהוא לתענוג בעלמא אסור.

מצד דעם זמן, וואס עס איז א מצב
(והנהגה) פון „שני רעבון“, וכנ"ל
בארוכה.

און דא זעט מען, ווידער, די „נפל-
אות“ אין פירוש רש"י על התורה — אז
בשעת מען לערנט פירוש רש"י מיט
דער הנחה אז עס איז געשריבן געוואָרן
(אויך) פאַר אַ בן חמש למקרא, ובמילא
טייטשט מען רש"י'ס ווערטער כפשוטם

— ביז, אז אפילו ווען רש"י איז

מעתיק לשון הגמרא, איז אַבער זיין
כוונה דערביי ווי דער פירוש הפשוט
פון די ווערטער, ווי זיי ווערן גע-
טייטשט פון א בן חמש למקרא —

ווערן בדרך ממילא כו"כ פעמים —
פאַרענטפערט שאלות ושקו"ט פון
מפרשים, און מ'נעמט דערפון אַרויס
ענינים נפלאים אויך אין „יינה של
תורה“.

(משיחת מוצש"ק פ' מקץ תשל"ט)

מקץ ב

שטייט (ביי אברהם'ען)¹ „למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו“, איז זיכער, אז אויך באַ יעקב'ן איז געווען „יצוה את בניו“ — אַלע זיינע זין, און ווי רש"י שרייבט בפירוש (בפירוש על הש"ס)² „שבני יעקב שומרי מצות היו, דאע"פ שלא ניתנה תורה מקובלין היו מאבותיהן“³ —

נאָר — דער מדרש מיינט ניט צו שולל זיין דעם קיום פון שאר המצות ע"י יוסף⁴ און דעם קיום פון מצות שבת (ושאר המצות) ע"י השבטים⁵ — נאָר אז יוסף'ס שמירת שבת ווערט אָפּגע- לערנט פון פסוק („הדא אמרה“)⁶, משא"כ די אַנדערע מצות וואָס יוסף האָט מקיים געווען, ועד"ז — אַז דער קיום מצות שבת (וכל המצות) פון כל השבטים⁷, איז ניט מפורש אין

א. אויפן פסוק: „וירא יוסף גו' ויאמר לאשר על ביתו גו' וטבוח טבח והכן גו'“, שטייט אין מדרש⁸: „והכן, אין והכן אלא שבת“, היך מה דאת אמר והי' ביום הששי והכינו וגו', הדא אמרה ששמר יוסף את השבת קודם שלא תינתן“⁹.

פון פשטות לשון המדרש קען מען אַ טעות האָבן, אַז דערמיט ווערט גע- מיינט אויסטיילען יוסף'ן לגבי זיינע ברידער, און שמירת שבת לגבי אַנדערע מצות, ד.ה. ער און ניט די אַנדערע שבטים האָבן געהיט שבת; געהיט שבת, און ניט אַנדערע מצות.

חז"ל זאָגן אַז די אבות האָבן אָפּגע- היט אַלע מצות התורה, הגם זיי האָבן דערויף קיין ציווי ניט געהאַט, און עס

(1) פרשתנו מג, טז.

(2) ב"ר פצ"ב, ד. ושי"נ.

(3) בכ"מ (מכילתא בשלח יג, יט. לקח טוב שם) „אין והכן אלא ערב שבת“, במכילתא דרשב"י שם „אלא לצורך שבת“. בבמדבר פ"ד, ב (בסופו) „ע"ש היתה ואין הכן אלא לשבת“. וראה תנחומא נשא כח בסופו (ותנחומא באכער שם לג): והרי אין דרך המלכים להכין מיום לחבירו כו'. ובפשטות זוהי כוונת הביר שבפנים — ראה רבינו בחי' כאן. פ"י מהרז"ו לביר כאן. ועוד. בהלשון „אין והכן אלא שבת“ — ראה לקמן הערה 64.

(4) בשלח טז, ה.

(5) כיה בביר לפנינו, וביל"ש כאן. עד שלא תינתן. ועד"ז הוא לפי כמה גירסאות במדרש (ראה ביר הוצאת תיאודור-אלבק, ושם גם גירסא „קודם שתינתן“). ובבמדבר ותנחומא שם: „עד שלא ניתנה“.

(6) ראה יומא כח, ב. משנה סוף קדושין. פרשי תולדות כו, ה (מביר פס"ד, ד. ושי"נ) לגבי אברהם. וראה פרשי תולדות שם יב. כו, ג. ט (בנוגע ליצחק). וישלח לב, ה (בנוגע ליעקב). וראה ויקר פ"ב, י"ד.

(7) וירא יח, יט.

(8) וראה בארוכה פרשת דרכים בתחלתו (דרוש א' ובי'), בית האוצר (בתחלתו) ושי"נ — אם קיום המצות האבות והשבטים הי' רק להחמיר על עצמם או גם להקל, שיצאו מכלל בני נח ודינם כישראל. וראה ע"ד הפשט — לקו"ש ח"ה ע' 143 ואילך. 266 ואילך. ושי"נ. ועוז'.

(9) חולין צא, א ד"ה פרע להו — בפירוש פסוק זה („וטבוח טבח גו'“).

(10) להעיר ממדרש לקח טוב כאן: מכאן שהיו אבותינו נהוגים במצות קודם מ"ת.

(11) ראה יפ"ת (השלם) כאן: והיה לכל המצות.

(12) ראה מדרש שכל טוב כאן: מכאן שהיו האבות והשבטים שומרים מצות שבת עד שלא ניתנה.

(13) להעיר מלשון המדרש (ב"ר פ"א, ז) „אברהם שאין כחוב בו... יעקב שכתוב בו כו'“.

ובמפרשים שם.

(14) וכן יש לפרש לכאורה בכמה מקומות בחז"ל (ראה הערה 6) דא"כ בנוגע ליצחק ויעקב שקיימו מצות פרשיות, וכן בנוגע לכמה מהשבטים (כביוק"ר שם: „היה קיים מה שכתוב בתורה“), שהפירוש